

ljudi; vemo pa tudi, da je vrlih mož dokaj, ki so v srcu čisto z nami in z ustavnim principom; al delati ne morejo kakor bi radi. Grdo je pa in očitno znamenje lenosti, ako se v ti vrsti nahajajo tudi taki, kateri bi se morali slovenske slovnice naučiti, da bi po tem narodu mogli tako služiti, kakor pamet kaže in ustava zapoveduje, to je, da bi narodu davali dopise v razumljivem in edino razumljenem narodovem jeziku.

Toda o ti vrsti protivnikov naših ni treba veliko govoriti; ako drug veter zamahne, kmalo bo tū vès drug glas; mahoma bi jezik naš veljal za pisarnice in šole, in oni bi sami ob kratkem razumljivo pisali v jeziku, zoper kterega sadaj delujejo in rovljejo.

Tretja vrsta protivnikov šteje le malo, pa vsakemu dosti znanih oseb, kakošnih šest ali sedem; to so uni ljublj. pisuni po raznih časnikih, kateri večidel dežele in njenih potreb razumeti ne morejo, ker je celi narod za-nje mutast ali nem, in oni za-nje. Ne poznajo zemlje, ker so se eni od severja, drugi od juga primaknili sem, pa tudi volje nimajo, da bi razumeli narod in njegove želje. Vendar mu hočejo diktatorji biti, odbijaje mu vse pravice, ki jih je tudi njemu ustava zagotovila. Če sta med temi tudi kaka dva ali so trije rojeni domá, vendar so ravno taki kakor uni, ako ne še huji, ker zopet vsak svoje muhe lovi; eden gleda in išče zvezdo, drugi krivo razumljeno in nemirno zastopano nemško kulturo, tretji le sam vé kaj; al vsi so si v tem enaki, da v njih dopisih nikdar ne najdeš nič poštenega in hvale vrednega iz naše dežele, ampak zmiraj le napadajo, natolcujejo, črnijo in svetu lažejo, kakor da bi, Bog vé, kakošen nemir pri nas bil, in vendar je maloktera dežela v Avstrii, ki bi tako mirna bila kakor je slovenska. Če ti vražji pisúni mislijo, da bojo s tem neprenehanim in sistematičnim hujskanjem in draženjem poštene rojake naše kterikrat zapeljali na krivo pot kakošnega razpora, se pač grozno motijo — to jim je njih „Thierfabel“ dosti očitno pokazala, ki smo jo sami radi okoli posojevali, da je vsak se radoval nad tem „najnovejšim maslom nemške kulture“. Mnogo poštenim Nemcom, ki jih poznamo v Ljubljani in po deželi, se po takem početji oči odperajo, da spoznavajo gnjusobo protivnikov te vrste, in že sami branijo našo pravično reč.

Dodavši še pešico uskokov ali odpadnikov, kateri ne spadajo v nobeno vrsto, sklenemo te vrstice s tem vošlom: Bog daj, da se tudi s prvo vrstjo porazumemo, ter da se veter obrne za drugo; tretji pa želimo, da naj le še naprej dalje sama sebe gnjusi kakor do sadaj; prišel bo čas, ako Bog dá, da bo njihovi hudobii in njihovemu rogoviljenju konec.

Poduk o boleznih goveje živine,

ktera se nahaja ravno zdaj po več naših krajih.

Bolezen ta je v gobcu in na parkljih, pa se pritakne včasih še tudi bolezen na vimenu, in sicer tako, da je kterikrat ena sama, večidel ste dve skupaj (gobčnica in parkljica), včasih celó vse tri.

Napada sedanja kuga le samo goveda, — pa se tudi loti včasih ovác, kóz in prešičev ali celó kónj.

Napada živino včasih le posamesno, večidel pa se kot kuga razširi čez več hlevov in ne samo v eni deželi, ampak v več deželah na enkrat. Rada gré od izhoda do zahoda, pa se včasih tudi suče drugač.

Navadna je spomladi in v jeseni, pa tudi pozimi in poleti je že dostikrat razsajala.

Od kod da izvira, nobena živa duša prav ne vé; dolžijo se nagli premeni vremena, spridena klaja ali pokvarjena po zalegi merčesni in medeni rosi, slaba, mlakužna voda za pijačo, paša na mokrih spašnikih in še več družega, — al z vsem tem ne pridemo do kože ti kugi, ker včasih so okoljšine v enem kraju vse drugačne kakor v drugem, in vendar je v obéh ta kuga.

Prisiljeni smo tedaj za vzrok boleznih nekaj vzeti, kar nihče ne pozná in kar zdravniki po grškem jeziku miazma, t. j. skrnoba ali skrunoba imenujejo; s tem pa le toliko povejo, da ne vreme, ne klaja, ne pijača, ne strežba se ne more krivičiti, ampak neka pošast je v zraku (luftu), ktere nobeden ne pozná kaj da je; al da je, to se vidi, ker ob enem toliko živine (ali pri človeških boleznih toliko ljudi) zbolí in si je bolezen povsod podobna. Srbi takošne boleznih dobro imenujejo pošast. Al tū ne smete, dragi moji, misliti na coprnice. Coprnice so že zdavnej na kant prišle, in sicer od tistega časa jih ni več, kar so si ljudje neumne muhe z glave izbili. S temi muhami so tudi prešle coprnice.

Kadar na enkrat, mahoma, veliko živine zbolí, se ne more reči, da jo je zdrava živina od bolne nalezla, ampak vsa zbolí iz enega, in sicer neznanega vzroka.

Kadar pa se je bolezen že kje vgnjezdila in se morebiti celó v bolj hudobno prevrgla, tedaj je pa tudi mogoče, da kuga nalezljiva postane in jo zdrava živina od bolne naleze. Tako iz začetka nenalezena bolezen prihaja nalezljiva.

Ako se bolezen po neznanih (miazmatičnih) vzrokih začinja, je tudi ni moč odvrniti in ustaviti, ker nimamo moči v svojih rokah, da bi se odvrčalo to, kar se gori v zraku godí; — le če vidimo, da se kužnina iz bolne živine izcimuje, tedaj zamoremo temu razširjevanju v okom priti. Zato tudi gosposka vzame to reč v svoje roke, da se saj po nemarnosti ne zatrosuje bolezen dalje.

Po tem splošnem poduku bomo popisali vsako teh bolezni posebej.

Bolezen v gobcu.

Znamnja. Bolezen se začne z vročnico; v gobcu, posebno na jeziku in dlasni se prikažejo mehurčki, kateri so z rumenkasto vodo napolnjeni. Sicer je vès gobec bolj rudeč, gorek in boleč, živina ne more jesti, in penaste slinice se ji začnejo z gobca cediti. Mehurčki se v enem ali dveh dnevih prederejo, povrhnja kožica se oluši in napravijo se rudeče, boleče, okrogle ali podolgaste lise, velike kakor groš, pa tudi kakor tolar. Če je bolezen huda, molzna živina ob mleko pride, jé celó malo, in toraj tudi zlo hujsa in po huji boleznih se tudi sapa in srčno in žilno bitje bolj ali manj pohitri. Ker je ta bolezen zlo velikrat s parkljico (boleznijo na parkljih) združena, se tudi znamnja parkljice prikažejo; pri goveji živini, ovcah in kozah ste večidel združene, prešiči imajo večkrat samo parkljico, konji pa, pri kterih se ta bolezen veliko manjkrat prikaže, dobé samo bolezen v gobcu. Pri goveji živini se pridruži tudi včasih unetje (ovčec ali sajovec) na vimenu.

Pretek in izid boleznih. Če bolezen ni huda, se vročnica in z njo vse druge bolestne znamnja v dveh do štirih dneh že pomanjšajo in v enem tednu se živina popolnoma ozdravi. Je pa bolezen bolj huda, trpi dalje časa, živina zlo hujsa, molzna živina ob mleko pride in breja živina včasih zvrže. Živina se delj časa ne more za delo rabiti. S smrtjo se vendar le sicer malokdaj in sicer le pri boleznih živini končá.

Ozdravljanje. Gobec se spira s žlezastimi in močnatimi vodami, kterim se nekoliko kisa (jesiha) ali solí, in nekoliko medú pridene; na priliko: ajbiševih korenin se 4 lote v bokalu vode kuha in precejeni vodi se pridene en maslic jesiha ali 4 lote kuhinske solí, ki se dobro stopí, medú pa 6 lotov. S tako gobčno vodo se 4krat na dan gobec spira, kar se tako zgodí, da se okoli lesene žlice ali kakošnega količka mehka cunja ali goba ovije, ki se v to vodo namoči in potem rahlo po gobcu pomaže. Grozno grozno škodljivo je pa z ostrimi rečmi, kakor s čebulo, s česnom, poprom gobec spirati, ali ga s samo soljo dergniti, dokler bolezen

še v vnetju obstoji. Če se tako z vnetim in hudo bolečim gobcem ravná, se vliva olje v ogenj — kar povikša vnetje in bolečine ubogi živini. V merzli vodi naj si živina sama večkrat gobec spere in bolečine tolaži — nikar pa je trpinčiti s takimi hudimi rečmi! Če je pa čez neke dni prisad v gobcu splahnil, da ni več vroč, rudeč in boleč, in se le žlem in sline z gobca cedé brez vnetja, takrat je žajbelj najbolje zdravilo, da zopet okrepcá gobčne kože in dlasno; — žajbelj se popari s kropom in četert ure naj v loncu pokritem stoji, potem se žajbeljnova voda odcedi in ž njo se gobec (3krat na dan) spira; prav je tudi žajbeljnovi vodi na pol bokala 1 lot sirovega galuna in nekoliko medú in moke pridjati.

Ko so se mehurčki prederli in se je sém ter tjé koža olušila, je najbolje, te rudeče in boleče rane s sladko smetano in belakom, ali z neosoljenim sirovim maslom (putrom) in medom večkrat pomazati. Ako so se te rane začele gnojiti, napravi mazilo iz 4 belakov in 1 lota sirovega galuna.

Pri hudobni gobčni bolezni, pri kateri se iz mehurčkov po gobčnih kožah in jeziku trdovratne vgnjide narejajo, da se smrdljiva gnojica izceja in klaverno živino večkrat driska žene, zato ker jo požira ali so se te vgnjide tudi po požiravniku, želodcu in čevih razširile, je pa treba močnejših gobčnih vodá, namreč pelinove vode, ali vode hrastovih ali vrbovih korenin, katerim se nekoliko kafrovca pridene in medú. Globoke gnojne rane se spirajo najbolje z apnéno vodo.

Notranjih zdravil ni treba pri tej bolezni, ako ni huda. Pri hudobni bolezni, pri kateri je celo truplo, zlasti želodec in čeva, bolno, se rabijo žlezaste, krepčavne in dišeče zeliša s kafro vred, enkrat ali dvakrat na dan, toda z lepo se morajo dajati, ker živina težko požira.

Zlo važne so pa strežbine zdravila; dobra klaja, če je mogoče skuhana in zmečkana repa, pesa, krompir, močnate pijače, ne veliko naenkrat, pa večkrat na dan. Zlo važna je tudi snažnost v jasliah in suha in čedna stelja.

Bolezen na parkljih.

Ta bolezen je večidel, kakor smo že gori omenili, z boleznijo v gobcu združena in sicer tako, da se večidel bolezen na gobcu poprej, in ene dni pozneje bolezen na parkljih prikaže, akoravno se včasih tudi posamesno napravite. Obstoji v začetku v vnetju ali prisadu nad rogom ležečih in pod rogom skritih žilnatih (živih) delov; po vnetju pa nastopijo kmalo nasledki vnetja, namreč: razlivi sokrovice, meze, gnojja, gnojnice ali pa celo snet.

Najpopred se zapazi nad parklji krog in krog, posebno pa zadej na peti in med parklji je noga zatekla, boleča in vroča; med parklji se kmalo tu in tam mehurčki napravijo, ki naglo pokajo, in zmed parkljev se začne voda in gnoj izcejati. Nad parklji se včasih zgornji rob odloči in krog ujeja se začne gnojiti. Le če je bolezen zlo huda, kar se včasih pri ovcah in prešičih zgodi, se pod parklji začne tako gnojiti, da se popolnoma ločijo in odpadejo.

Ozdravlja se iz začetka, dokler v vnetju obstoji, večidel lahko in brez nevarnosti z mrzlo vodo, da se živina dvakrat ali trikrat na dan v tekočo vodo postavi, ali v hlevu z mrzlo vodo zmiva, ali zjutraj na rosnato travo spusti. Ko se pa začne gnojiti, naj se noge zmivajo s kuhovinami žlezastih in nekoliko skupvlečljivih zdravil. V ta namen je posebno koristna voda ječmenova, lanénega semena, žajbeljnovega perja. Če se posebno zlo gnoji in če je koža zlo zmehčana, naj se v ravno imenovanih kuhovinah nekoliko sirovega galuna ali plavega vitriola raztopi. Hvalijo tudi zmivanje z vodo zmešanim svinčenim kisom. Če je koža posebno meh-

kužna in med parklji začne gnjiti, naj se zgorej imenovanim kuhovinam 1 lot solne kisline na bokal kuhovine pridene. Pri tem se pa mora vedno natanko ogledovati, če se ni že kje rog odločil in gnoj zasedel. Ako se je od zgorej odločil, se lahko po preiskavnici (sondi) zvé, ktera se zamore za rog utakniti. Se je pa rog na podplatu odločil, se sicer težeje, pa vendar s tem spozna, da na tem kraju, če se živina s perstmi ali s kleščami stisne, velike bolečine občuti, da se dila bolj udaja in postane bolj mehka in tanka. Rog, kolikor se ga je odločilo, se mora z nožem odrezati; rana, ki po tem ostane, naj se, če še žilnati deli niso sprideni, s predivom, v olju namočenim, obloži in s trakom obeže. Če so pa že deli sprideni, se rana z žganim galunom ali z plavim vitriolom pošupa, ali z lopatkino tinkturo pomoči in potem obeže.

Če je pa bolezen tako huda, da živina popolnoma parklje zgubi, je večidel svetovati, jo zaklati, ker parklji težko in zlo dolgo ne zrastejo.

Najbolj važna je pa pri ti bolezni strežba živine; razun tega, kakor smo že pri bolezni v gobcu omenili, je še potreba, da živina vedno na suhem in na mehki stelji stoji. Gnojica ji je posebno škodljiva. Včasih je suha in snažna stelja že zadosti, živino ozdraviti, če se kake trikrat parklji z mrzlo vodo dobro speró.

Ker se pri tej bolezni večkrat tudi na sescih vime na mehurčki prikažejo, ki popokajo in se z rumenkasto ali rujavkasto hrasto prevlečejo, naj se bolni del s smetano, z neslano mastjo ali tudi z oljem večkrat namaže in vime naj se dobro izmolze. Ker pa živina pri tem bolečine občuti, naj se pri molži vime od zgorej navzdol stiska. Mleka iz bolnega sescia ni varno vživati, ker se večkrat tudi pri človeku enaki mehurčki v ustih prikažejo.

Policijske uravnave. Da se bolezen po nalezbi ne razširi, je najbolje zdravo živino varovati, da z bolno ne pride v nikako dotiko; toraj se bolna živina ne sme na občinske paše, ne po cestah goniti, ne z zdravo skupaj napajati. Cesto zaperati bi pa težko bilo storiti in bi zavolj občenja več škodovalo kakor koristilo. Ker se je tudi bati, da tudi človek neko sorto spušajev v ustih ne dobí, ako se oskruni s slinami, ki iz gobca tečejo, ali če mleko bolne živine vživa, se mora varovati. Meso take živine, ki je za hudo gobčno bolezenjo zaklana bila, se mora za vžitek prepovedati.

Kdor na homeopatijo zaupanje stavi, temu jo moremo po novih skušnjah Jož. Möserjevih tudi svetovati. Čeravno homeopatija nikakor ni naša reč, vendar pri tej bolezni, pri kateri je strežba (dietetika) poglavna reč, ne bomo na krivo pot zašli, ako svetujemo, jo ozdravljati z notranjim zdravilom homeopatičnim.

Tinkture pravega omêja*) (tinct. aconiti nap.) vzemi za odraščeno živinče eno žlico na maslice čiste vode, pa to vlij živini noter. Če je vročina huda, ponavljaj to vsakih 24 ur zjutraj eno uro preden živini klaje daš, tako dolgo, da vročnica (Fieber) odjenja; če pa vročnica ni huda, dajaj ji to zdravilo le vsakih 48 ur tako.

Za spiranje gobca, parkljev in vimena priporoča ravno ta gospod to-le: Na 2 ali 3 maslice čiste vode vzemi klorovega apna toliko, kolikor ga gré na konec noža (messerspitz), in s to vodo kake 3 ali 4krat na dan zmij bolne kraje.

Moje skušnje o kalamičnem jeklu za kôse.

Ker so „Novice“ v 49. listu lanskega leta omenile, da c. k. gospodarska družba kranjska pričakuje, kaj bodo do-

*) Pravi omej se imenuje tudi sém ter tjé urajnica ali lesjak.